

D Ó M U R

Héraðsdóms Reykjavíkur fimmtudaginn 14. mars 2019 í máli nr. E-84/2018:

Landsbankinn hf.

(Ásgeir Jónsson lögmaður)

gegn

Einari Dagbjartssyni

(Björn Þorri Viktorsson lögmaður)

I.

Dómkröfur o.fl.:

Mál þetta var höfðað 2. janúar 2018 og dómtekið 18. febrúar 2019. Stefnandi er Landsbankinn hf., Austurstræti 11, Reykjavík. Stefndi er Einar Dagbjartsson, [...], [...].

Stefnandi krefst þess að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda skuld að fjárhæð 6.300.599 krónur ásamt dráttarvöxtum samkvæmt 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu, af 6.300.599 krónum frá 11. janúar 2014 til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar að mati dómsins og tekið verði tillit til virðisaukaskatts.

Stefndi krefst þess aðallega að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda en til vara að stefnukrafa verði lækkuð verulega. Til viðbótar við aðal- og varakröfu krefst stefndi málskostnaðar úr hendi stefnanda samkvæmt málskostnaðaryfirliti og tekið verði tillit til virðisaukaskatts.

II.

Málsatvik:

Mál þetta má rekja til lánsamnings milli Hydra ehf. og Landsbanka Íslands hf., nr. 3372, dagsettur 27. júlí 2005, hér nefnt *fyrri lánið* eða *fyrri lánsamningur* eftir því sem við á. Lánið var jafnframt samþykkt af tuttugu og fimm sjálfskuldar ábyrgðaraðilum, þar með talið stefnda, og var ábyrgð þeirra hlutfallsleg (l. pro rata). Um var að ræða samning um fjölmyntalán til fimm ára að jafnvirði 80.000.000 króna og var miðað við sterlingspund (e. Pound sterling, GBP). Lánsfjárhæðin var greidd í íslenskum krónum inn á bankabók Hydra ehf. þann 2. ágúst 2005 í samræmi við viðauka samningsins um útborgun sem var undirritaður 27. júlí sama ár. Stefndi var í ábyrgð fyrir 44.911 sterlingspundum. Samkvæmt g- og h-liðum 9. gr. lánsamningsins var lántaka, Hydra ehf., óheimilt að setja nokkrar eignir sínar eða dótturfélaga sinna að veði umfram það sem þegar hefði verið gert

við gerð sammingsins, auk þess sem félagið skuldbatt sig til að setja ekki sérstakar tryggingar fyrir lánum sem það tók eða öðrum fjárhagslegum skuldbindingum, hverju nafni sem þær nefndust, nema sams konar trygging væri jafnframt sett fyrir skuldbindingu félagsins samkvæmt lánsamningnum. Að sögn stefnda veðsetti Hydra ehf., í janúar 2006, þrátt fyrir fyrrgreint bannákvæði, flugvélar og aðrar eignir til Landsbanka Íslands hf. vegna tveggja lánasamninga sem gerðir voru á þeim tíma, sbr. umfjöllun í dómi Hæstaréttar í máli nr. 119/2009. Láninu var skuld breytt með viðaukum, dagsettum 1. nóvember 2006 og 22. nóvember 2007. Á árunum 2005-2007 greiddi Hydra ehf. átta sinnum inn á lánið. Vanskil urðu vegna lánsins og beindi bankinn þá kröfum sínum að ábyrgðarmönnum, þar með talið að stefnda.

Vegna vanskila Hydra ehf. og vegna kröfu Landsbanka Íslands hf. á hendur stefnda til þess að standa undir ábyrgð sinni vegna lánsins gerði stefndi lánsamning við bankann, dagsettan 25. júní 2008, nr. 64627, hér eftir nefnt *síðara lánið* eða *síðari lánsamningur* eftir því sem við á. Lán þetta var að fjárhæð 45.053,16 sterlingspund. Með síðara láninu gerði stefndi upp ábyrgð sína vegna fyrra lánsins. Fleiri sjálfskuldarábyrgðaraðilar vegna fyrra lánsins gerðu einnig upp ábyrgðir sínar á svipuðum tíma, þar með talið með því að taka nýtt lán hjá bankanum. Stefnandi eignaðist kröfu á hendur stefnda með almennri ákvörðun Fjármálaeftirlitsins frá 9. október 2008 um ráðstöfun eigna og skulda Landsbanka Íslands hf. Stefnandi hætti síðar að greiða af láninu.

Hydra ehf. var tekið til gjaldþrotaskipta 28. maí 2008 en á þeim tíma hafði nafni félagsins verið breytt í Eignarhaldsfélagið City S.A. ehf. Landsbanki Íslands hf. lýsti upphaflega almennri kröfu í þrotabúið út af fyrra láninu. Kröfulýsingin var síðar lækkuð vegna innborgana sem komu inn á lánið. Við lok gjaldþrotaskipta á árinu 2013 fékk bankinn aðeins úthlutað að hluta upp í kröfu sína.

Með almennri tilkynningu 10. júní 2011 á vefsíðu stefnanda var vísað til dóms Hæstaréttar Íslands frá 9. sama mánaðar í máli nr. 155/2011. Tekið var fram að með dóminum hefði verið fallist á röksemd annars aðila málsins, skuldara sem tekið hafði lán hjá forvera stefnanda á árinu 2007, að lánið væri ekki í erlendri mynt heldur í íslenskum krónum með ólögmati gengistryggingu við erlenda mynt. Að því virtu bæri stefnanda að endurreikna lánið í samræmi við lög nr. 38/2001. Þá var tekið fram í tilkynningunni að bankinn myndi jafnframt endurreikna önnur sambærileg lán og miða endurútreikning við lægstu óverðtryggðu útlánsvexti Seðlabanka Íslands á hverjum tíma. Samhliða sendi stefnandi bréf þar sem stefnda var tilkynnt að bankinn væri að skoða hvort skilmálar síðara lánsins féllu undir forðæmisgildi dómsins varðandi ólögmeta gengistryggingu. Með bréfi stefnanda 29. nóvember 2011 var stefnda tilkynnt að það væri mat bankans að síðara lánið félli

ekki undir efnisatriði dómsins og að því virtu yrði það ekki endurútreiknað.

Einar Pétursson, starfsmaður Landsbankans hf., gaf skýrslu vitnis við aðal meðferð.

III.

Helstu málsástæður og lagarök stefnanda:

Stefnandi reisir dómkröfur sínar á síðara láninu, sbr. lánsamning Landsbanka Íslands hf. og stefnda, dagsettan 25. júní 2008. Samkvæmt þeim samningi hafi Landsbanki Íslands hf., sem lánveitandi, og stefndi, sem lántaki, samið um fjöl myntalán til þriggja ára að fjárhæð 45.053,16 sterlingspund. Í samningnum hafi verið miðað við að ef stefndi greiddi afborganir, vexti og dráttarvexti eða aðrar greiðslur í íslenskum krónum þá skyldi hann greiða samkvæmt sölugengi bankans á gjalddaga. Stefndi hafi lofað að taka að láni og bankinn að lána umsamda fjárhæð, sbr. gr. 1.1 í samningnum. Stefndi skyldi greiða lánveitanda 0,30% lántökugjald af heildarfjárhæðinni og skyldi lántökugjaldið dragast af við útborgun lánsins, sbr. gr. 5.1 í samningnum. Stefnandi vísar til þess að stefndi hafi með beiðni 25. júní 2008 óskað eftir útgreiðslu lánsins 6. ágúst 2008 til samræmis við gr. 1.2 og viðauka 1 í samningnum. Hafi það leitt til þess að greidd voru til hans 44.918,00 sterlingspund.

Stefnandi vísar til þess að borið hafi að greiða lánið að fullu á næstu þremur árum með sex jöfnum afborgunum á sex mánaða fresti. Fyrsti gjalddagi afborgana og vaxta hafi verið 1. janúar 2009, sbr. gr. 2.1 í samningnum. Stefndi hafi lofað að greiða bankanum vexti sem skyldu vera breytilegir vextir jafnháir LIBOR-vöxtum (e. London Inter Bank Offered Rate) í samræmi við lengd vaxtatímabils hverju sinni, auk 3,75% vaxtaálags. Með LIBOR-vöxtum hafi verið átt við vexti á millibankamarkaði í London eins og þeir voru auglýstir kl. 11:00 fyrir hádegi að staðartíma í London á BBA-síðu Reuters eða sambærilega vexti eins og þeir birtust á síðu 3750 á Dow Jones Telerate skjá tveimur virkum dögum fyrir hvert vaxtatímabil, sbr. gr. 3.2 í samningnum. Þessu til viðbótar hafi verið kveðið á um að vextir skyldu reiknast frá útborgunardegi lánsins og þeir greiðast eftir á á gjald dögum á sex mánaða fresti í fyrsta skipti 1. janúar 2009, sbr. gr. 2.1 og 3.3 í samningnum. Þá skyldi við vaxtaútreikning taka mið af vaxtareglum er varða daga fjölda sem í gildi væru á alþjóðlegum gjaldeyrismörkuðum á hverjum tíma, sbr. gr. 3.4 í samningnum.

Stefnandi vísar til þess að stefnda beri skylda til að greiða dráttarvexti samkvæmt ákvæðum laga nr. 38/2001 af gjaldfallinni eða gjaldfelldri fjárhæð, frá gjalddaga til greiðsludags, standi hann ekki skil á greiðslu vaxta eða afborgunar á gjalddaga. Í gr. 6.1 í lánsamningnum sé kveðið á um að lánveitandi skyldi hafa val um það hvort krafist yrði dráttarvaxta af fjárhæðinni í erlendri mynt, eða af

skuldinni breyttri í íslenskar krónur. Þá sé þar einnig kveðið á um að séu dráttarvextir krafðir í erlendum myntum þá skyldu þeir vera vextir samkvæmt gr. 3.1 í lánsamningnum, auk viðeigandi álags að viðbættu 10% viðbótarálagi. Ef skuldinni yrði hins vegar breytt í íslenskar krónur á gjalddaga þá skyldu dráttarvextir reiknast á íslenskar krónur eftir ákvörðun Seðlabanka Íslands samkvæmt ákvæðum laga nr. 38/2001. Þá vísar stefnandi til gr. 6.2 í lánsamningnum varðandi vanefndir stefnda. Þar sé kveðið á um skyldu hans til að greiða lánveitanda, auk vaxta og dráttarvaxta, allan kostnað sem bankinn legði út í vegna vanefndanna, málsóknar eða annarra réttargjalda, lögmannspóknunar eða annars sem bankanum bæri að greiða, svo og annan lögfræðilegan kostnað vegna innheimtu alls lánsins.

Stefnandi vísar til viðauka við lánsamninginn, sem dagsettur er 17. maí 2010, þar sem bankinn hafi samþykkt beiðni stefnda um breytingar á láninu. Með þeim hafi erlendu láni verið breytt í íslenskar krónur. Höfuðstólslækkun vegna breytingarinnar skyldi verða 25% af hverri mynt. Höfuðstóll sem gefinn yrði upp í íslenskum krónum skyldi miðast við sölugengi Landsbankans á viðkomandi mynt við útgáfudag viðaukans, 192,37 sterlingspund. Skilmálar lánsins eftir breytinguna urðu með þeim hætti að höfuðstóll skyldi vera 6.328.773 krónur. Lánstíminn skyldi vera níu ár. Fjöldi afborgana skyldi vera átján. Gjaldalagi fyrstu afborgunar og fyrstu vaxtagreiðslu skyldi vera 1. júlí 2010. Mánuðir á milli gjalddaga skyldu vera sex. Vextir skyldu reiknast frá 17. maí 2010. Vextir myndu vera samkvæmt viðmiðuninni K1 en þeir voru 5,80% við undirritun viðaukans. Grunnvísitalan skyldi verða 362,9. Lánið skyldi greiðast með jöfnum afborgunum. Vextir skyldu vera breytilegir ársvextir eins og þeir yrðu ákveðnir á hverjum tíma af stefnanda og tæki það jafnt til kjörvaxta og vaxtaálags. Vextirnir skyldu vera eftir á greiddir á sömu gjalddögum og afborganir nema um annað yrði samið. Stefnanda skyldi vera heimilt hvenær sem er á lánstímanum að hækka eða lækka framangreinda vexti, þar með talið vaxtaálag, í samræmi við vaxtaákvæðanir Landsbankans á hverjum tíma og/eða færa lánið á milli vaxtaflokka, svo sem ef breytingar yrðu á fjárhagsstöðu og endurgreiðslumöguleikum útgefanda, ef breytingar yrðu á kjörvaxtakerfi bankans eða aðrar aðstæður gæfu tilefni til, sbr. 4. gr. viðaukans. Höfuðstóll skuldarinnar skyldi breytast í hlutfalli við breytingar á vísitölunni frá grunnvísitölunni til fyrsta gjalddaga og síðan í hlutfalli við breytingar á vísitölunni á milli gjalddaga. Höfuðstóll lánsins skyldi reiknaður út á hverjum gjalddaga áður en afborganir og vextir yrðu reiknaðir út. Afborganir skyldu reiknaðar út þannig að á hverjum gjalddaga væri vísitöluálagi bætt við höfuðstól skuldarinnar og síðan deilt í útkomuna með þeim fjölda gjalddaga sem þá yrðu eftir, að meðtöldum þeim gjalddaga sem yrði í það sinn, sbr. gr. 6 í viðaukanum. Við vaxtaútreikning og útreikning vanskilavaxta

skyldi miðað við að 30 dagar væru í hverjum mánuði og 360 dagar í ári, sbr. gr. 7 viðaukans. Að öðru leyti var miðað við að skilmálar lánsins héldust óbreyttir.

Stefnandi vísar einnig til viðauka við lánessamninginn, sem dagsettur er 17. ágúst 2010, þar sem lánveitandi og stefndi hafi orðið ásáttir um breytingar á láns samningnum. Nánar tiltekið hafi verið gerð breyting á lánstíma samkvæmt gr. 2.1 með þeim hætti að eftirstöðvar lánsins skyldi endurgreiða að fullu með átján jöfnum afborgunum á sex mánaða fresti. Næsti gjalddagi afborgana og vaxta skyldi vera 1. janúar 2011 og vextir skyldu reiknast frá 17. maí 2010. Að öðru leyti hafi verið lagt til grundvallar að lánessamningurinn skyldi haldast óbreyttur.

Enn fremur vísar stefnandi til viðauka við lánessamninginn, dags. 11. ágúst 2011, þar sem lánveitandi og stefndi hafi aftur orðið ásáttir um breytingar á láns samningnum. Nánar tiltekið hafi verið gerð breyting á lánstíma samkvæmt gr. 2.1 í lánessamningnum með þeim hætti að eftirstöðvar lánsins skyldi greiða að fullu á næstu tíu árum með eitt hundrað og tuttugu jöfnum afborgunum á eins mánaðar fresti. Næsti gjalddagi afborgana skyldi vera 1. ágúst 2011 og þá skyldu vextir reiknast frá 1. júlí sama ár. Að öðru leyti hafi verið lagt til grundvallar að lánessamningurinn héldist óbreyttur.

Þessu til viðbótar vísar stefnandi til viðauka við lánessamninginn, dags. 20. júní 2012, þar sem lánveitandi og stefndi hafi enn orðið ásáttir um breytingar á láns samningnum. Lánstíma samkvæmt gr. 2.1 lánessamningsins hafi verið breytt þannig að eftirstöðvar lánsins skyldi endurgreiða að fullu með eitt hundrað og þremur jöfn um afborgunum á eins mánaðar fresti. Næsti gjalddagi afborgana skyldi vera 1. janúar 2013 en vexti hafi þó borið að greiða á eins mánaðar fresti út lánstímann og næst 1. júlí 2012. Þá var bætt við nýrri grein, 3.6, þar sem kveðið var á um að lánið skyldi bundið vísitölu neysluverðs til verðtryggingar með grunnvísitölu í júnímánuði 2012, 398,2 stig. Höfuðstóll skuldarinnar skyldi breytast í hlutfalli við breytingar á vísitölunni frá grunnvísitölunni til fyrsta gjalddaga og síðan í hlutfali við breytingar á vísitölunni á milli gjalddaga. Skyldi höfuðstóll lánsins reiknaður út á hverjum gjalddaga áður en afborganir og vextir yrðu reiknaðir út. Afborganir skyldu reiknast út þannig að á hverjum gjalddaga skyldi vísitöluálagi bætt við höfuðstól skuldarinnar og síðan deilt í útkomuna með þeim fjölda gjalddaga sem þá yrðu eftir, að meðtöldum þeim gjalddaga sem yrði í það sinn. Vextir samkvæmt gr. 3.1 í lánessamningnum skyldu breytast þannig að lántaki lofaði að greiða bankanum vexti, sem skyldu vera kjörvextir bankans samkvæmt kjörvaxtaflokki 2 eins og þeir skyldu ákveðnir á hverjum tíma af bankanum, eða samtals 6,15% ársvextir við undirritun viðaukans. Þá var miðað við að vextir skyldu reiknast frá 1. júní 2012. Að öðru leyti hafi verið lagt til grundvallar að lánessamningurinn skyldi haldast óbreyttur.

Stefnandi vísar til 10. gr. lánsamningsins varðandi uppsagnarákvæði. Þar sé kveðið á um heimild lánveitanda til gjaldfellingar að uppfylltum ákveðnum skilyrðum. Nánar tiltekið sé þar um að ræða heimild til að fella lán samkvæmt samningnum í gjalddaga einhliða, fyrirvaralaust og án viðvörunar eða sérstakrar uppsagnar. Heimildin sé meðal annars til staðar hafi vanskil á greiðslu afborgana eða vöxtum varað í fjórtán daga eða lengur, sbr. a-lið gr. 10.1 í lánsamningnum. Þá sé í grein 10.2 sama samnings, þegar þannig stendur á, jafnframt kveðið á um að lánveitanda sé heimilt að umreikna skuldina í íslenskar krónur á gjalddaga eða uppsagnardegi miðað við skráð sölugengi bankans á þeim myntum sem hver lánshluti samanstandi af og krefja stefnda um greiðslu í samræmi við ákvæði lánsamningsins. Þessu til viðbótar sé í grein 10.3 í lánsamningnum kveðið á um það að komi til gjaldfellingar samkvæmt gr. 10.1 í sama samningi þá beri allar skuldir í öllum tilvikum dráttarvexti í samræmi við gr. 6.1 í samningnum af gjaldfallinni eða gjaldfelldri fjárhæð.

Varðandi stöðu vanskila tekur stefnandi fram að elsti ógreiddi gjalddagi lánsins sé 1. mars 2013. Stefnandi tekur fram að stefnda hafi verið sent innheimtubréf 25. september 2013 þar sem fram hafi komið að höfuðstóll lánsins hafi verið gjaldfelldur. Þann dag hafi staða lánsins verið 6.300.599 krónur, sem sé stefnufjárhæð málsins, auk dráttarvaxta og kostnaðar. Nánar tiltekið séu eftirstöðvar höfuðstóls 6.189.204 krónur, samningsvextir til 1. mars 2013 séu samtals 31.720 krónur. Verðbætur á höfuðstól séu 79.269 krónur og verðbætur á vexti séu 406 krónur. Stefnandi gerir kröfu um dráttarvexti af stefnufjárhæð frá 11. janúar 2014, eða fjórum árum fyrir þingfestingardag málsins. Stefnandi tekur fram að skuldin hafi ekki fengist greidd þrátt fyrir innheimtutilraunir.

Stefnandi tekur fram að um samninginn gildi íslensk lög. Þá sé í gr. 15.1 í samningnum kveðið á um að mál vegna ágreinings um réttindi og skyldur aðila skuli rekið fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur. Um aðild að málinu vísar stefnandi til fyrrgreindrar ákvörðunar Fjármálaeftirlitsins frá 9. október 2008. Um lagarök að öðru leyti vísar stefnandi til meginreglna kröfu- og samningsréttar um greiðsluskyldu fjárskuldbindinga og efnaskyldu loforða. Kröfur um dráttarvexti, þar með talið vaxtavexti, styður stefnandi við lög nr. 38/2001. Krafa um málskostnað styðst við 1. mgr. 130. gr. laga 91/1991 um meðferð einkamála. Þá er krafa um virðisaukaskatt af málflutningsþóknun reist á lögum númer 50/1988 en stefnandi tekur fram að hann sé ekki virðisaukaskattsskyldur og því beri honum nauðsyn til að fá dóm fyrir skatti þessum úr hendi stefndu. Þessu til viðbótar vísar stefnandi til samningsskilmála og 3. mgr. 42. gr. laga nr. 91/1991 að því er varðar varnarþing.

Helstu málsástæður og lagarök stefnda:

Stefndi reisir varnir sínar á því að víkja eigi síðari lánsamningnum til hliðar á grundvelli sanngirnissjónarmiða samkvæmt 36. gr. laga nr. 7/1936 um sanningsgerð, umboð og ógilda löggæringa, vegna síðari atvika sem komu til eftir að hann gekkst undir sjálfskuldarábyrgð út af fyrri lánsamningnum. Eigi það bæði við um aðal- og varakröfu hans. Í því sambandi vísar stefndi til þess að stefnandi hafi þann 28. júlí 2008 upphaflega lýst kröfu að fjárhæð 93.210.868 krónur í þrotabú Eignarhaldsfélagsins City S.A. ehf., áður Hydra ehf., vegna fyrri lánsamningsins. Stefnandi hafi hins vegar síðar breytt kröfulýsingunni og lækkað kröfuna í þrotabúið í 21.339.723 krónur. Stefnandi byggir á því að með því að stefnandi hafi ekki lýst ýrtruðu kröfum í þrotabúið þá hafi hann ekki gætt hagsmuna sinna til fulls og með því fallið frá rétti til greiðslu af óveðsettum eignum úr búinu. Hafi það verið gert á kostnað stefnda og annarra sjálfskuldarábyrgðaraðila enda hafi stefnandi gengið að ábyrgðaraðilum lánsins áður en ljóst var hversu mikið fékkst greitt upp í lánið frá upphaflegum lántaka. Um þetta fari eftir 103. gr. laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti o.fl.

Þessu til frekari rökstuðnings vísar stefndi til þess að stefnanda hefði samkvæmt fyrrgreindri lagagrein verið rétt að lýsa heildarkröfu í þrotabúið en þar sem hann hafi ekki gert það þá hafi hann ekki gætt að því að ganga að lögmætum réttindum sínum í búinu og tryggja sér greiðslur og þar með takmarka tjón sitt. Það hafi hann hins vegar ekki gert. Þá hafi ekkert samráð verið haft við stefnda þegar krafan í þrotabúið var lækkuð. Telur stefndi að þessi háttsemi stefnanda gangi gegn almennum sjónarmiðum um tjónstakmörkun og að hún samrýmist ekki skýrum ákvæðum 103. gr. laga nr. 21/1991. Þá verði þessi sjónarmið að teljast sérstaklega mikilsverð í ljósi þess sem aðilar beinlínis sömdu um með 9. gr. lánsamningsins, um takmarkanir Hydra ehf. á veðsetningu á eignum félagsins. Með lækkingu á kröf unni í þrotabúið, eftir að stefndi gerði upp ábyrgð sína með síðari lánsamningnum, hafi stefnandi fengið umtalsvert lægri fjárhæð úthlutað úr þrotabúinu sem nam um þrettán milljónum króna. Hefði stefnandi hins vegar haldið sig við upphaflega kröfulýsingu hefði hann bæði takmarkað eigið tjón og tjón þeirra ábyrgðaraðila sem stóðu að baki lánsamningnum. Með þessari háttsemi hafi stefnandi valdið stefnda tjóni samhliða því að hann féll frá rétti sínum til greiðslna úr þrotabúinu.

Jafnframt taka varnirnar til þess að víkja eigi síðari lánsamningnum til hliðar og ógilda hann á grundvelli 36. gr. laga nr. 7/1936 vegna fleiri nánar tilgreindra atvika, umfram það sem áður greinir varðandi kröfulýsingu í þrotabúið. Í því sambandi vísar stefndi til þess að aðrar lánveitingar hafi átt sér stað frá Landsbanka Íslands hf. til Hydra ehf. á árinu 2006 gegn veði í eignum félagsins og án þess að þeim væri ætlað að tryggja réttindi samkvæmt fyrri lánsamningnum. Með því hafi

verið brotið gegn 9. gr. lánsþessamsins sem kvað á um bann á veðsetningu eigna félagsins. Bannið hafi verið í þágu stefnda og annarra ábyrgðarmanna. Forsendur hafi þannig brostið hjá stefnda fyrir því að gangast undir ábyrgðarskuldbindinguna. Enn fremur og ekki síður, til stuðnings því að 36. gr. laga nr. 7/1936 eigi við í málinu, byggir stefndi á því að allar lögvarðar kröfur stefnda á grundvelli fyrra lánsins séu uppgreiddar enda hafi allir þeir sem greiddu upp í ábyrgðir sínar samkvæmt kröfum stefnanda greitt miklu hærri fjárhæð en sem nam hlutfalli af heildar skuldinni sem þeir ábyrgðust í upphafi. Fyrra lánið hafi verið bundið ólögmati gengistryggingu sem hafi farið í bága við 13. og 14. gr. laga nr. 38/2001. Með gengisfalli krónunnar hafi höfuðstóll skuldarinnar margfaldast og einbeittur vilji stefnanda um að færa innheimtuna ekki í krónur hafi verið til þess fallinn að hagnast á stefnda og öðrum ábyrgðarmönnum og hann notið verulegrar ofgreiðslu. Stefnandi hafi miðað við erlenda mynt varðandi fyrri lánsþessaminginn og einnig varðandi þann síðari sem stefndi telur að hann hafi ranglega gengist undir á árinu 2008. Stefnandi hafi ekki endurreiknað fyrri lánsþessaminginn til samræmis við dóm Hæstaréttar frá 9. júní 2011 í máli nr. 155/2011 sem honum hafi borið að gera þar sem lánsþessamingurinn hafi verið sams konar og lá til grundvallar í fyrrgreindum dómi. Stefnandi hafi með þessu einnig farið gegn eigin opinberri yfirlýsingu um endurútreikning slíkra lána. Þá hafi stefnandi ekki tekið tillit til úthlutunar úr þrotabúinu sem kom til eftir að stefndi og aðrir gerðu upp ábyrgðir sínar. Hið sama eigi við um greiðslur sem fengust frá öðrum ábyrgðarmönnum. Með þessu fari stefnandi fram gagnvart stefnda með ólögmatum hætti og andstætt 19. gr. laga nr. 161/2002 og 3. mgr. 36. gr. c í lögum nr. 7/1936, sbr. 4. gr. laga nr. 14/1995. Telur stefndi að stefnandi reyni að auðgast á hans kostnað með því að krefja hann um greiðslu á ábyrgð á láni sem þegar sé uppgreitt. Þá kunni háttsemi stefnanda og starfsmanna hans að fara á svig við 248. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940.

Varnir stefnda taka einnig til þess að ábyrgð stefnda samkvæmt fyrri lánsþessamingnum hafi verið ógild frá upphafi þar sem hún hafi tengst hlutafjárukningu hjá Hydra ehf. án þess að greiðslur kæmu á móti frá stefnda o.fl. Að því virtu hafi verið um að ræða brot gegn 11. gr. laga nr. 138/1994 um einkahlutafélög. Þessu öllu til viðbótar vísar stefndi til meginreglna samninga- og kröfuréttar, auk þess sem hann vísar til 129. og 130. gr. laga nr. 91/1991 varðandi málskostnað. Varðandi varakröfu þá tekur stefndi sérstaklega fram að líta skuli til þess að fyrri lánsþessamingi eigi að víkja til hliðar að því leyti sem fjárhæð skuldar sé umfram hlut stefnda í ábyrgð á upphaflegum höfuðstól hins gengistryggða þessings og taka eigi tillit til allra innborgana á skuldina, þar á meðal greiðslu vegna úthlutunar úr fyrrgreindu þrotabúi. Stefnandi tekur fram að stefnandi hafi með aðilaskiptum af kröfunni, sbr. ákvörðun Fjármálaeftirlitsins frá 9. október 2008, ekki öðlast rýmri rétt gagnvart stefnda en

forveri hans hafði. Stefndi haldi því öllum mótbárum sínum þrátt fyrir aðilaskiptin, sbr. dóm Hæstaréttar í máli nr. 348/2013. Með hliðsjón af úrlausn málsins þykja ekki efni til að greina nánar frá málsástæðum og lagarökum stefnda, sbr. e-lið 1. mgr. 114. gr. laga nr. 91/1991, sbr. 10. gr. laga nr. 78/2015.

IV.

Niðurstöður:

Ágreiningur máls þessa lýtur að því hvort stefnda beri greiðsluskylda eftirstöðva láns samkvæmt síðari lánsamningnum, dagsettum 25. júní 2008. Óumdeilt er að stefndi undirritaði umræddan lánsamning sem lántaki. Samkvæmt lánsamningnum var fjárhæð lánsins þar skýrlega tilgreind í sterlingspundum og var því um lögmætt lán í erlendri mynt að ræða. Með viðauka 17. maí 2010 var láninu breytt yfir í íslenskar krónur og höfuðstóll þess lækkaður um 25%. Þá voru síðar gerðir þrjú viðaukar, dagsettir 17. ágúst 2010, 11. ágúst 2011 og 20. júní 2012, varðandi breytingu á lánstíma o.fl. Í málinu liggur fyrir að tilefni þess að síðari lánsamningurinn var gerður var uppgjör á sjálfskuldarábyrgð stefnda vegna fyrri lánsamningsins milli Landsbanka Íslands hf. og Hydra ehf. en stefndi var í hlutfallslegri ábyrgð sem nam 44.911 sterlingspundum vegna þess samnings. Með viðauka 1 með síðari lánsamningnum, dagsettum 25. júní 2008, óskaði stefndi eftir ráðstöfun lánsins inn á fyrra lánið 6. ágúst sama ár. Fyrir liggur að aðilaskipti urðu á kröfu stefnanda á hendur stefnda, sbr. ákvörðun Fjármálaeftirlitsins 9. október 2008. Stefndi heldur öllum mótbárum gegn kröfu stefnanda þrátt fyrir aðilaskiptin, sbr. dóm Hæstaréttar Íslands frá 21. nóvember 2013 í máli nr. 348/2013. Annað hliðstætt mál út af öðrum sjálfsskuldarábyrgðaraðila, sem var í hlutfallslegri ábyrgð út af sama láni til Hydra ehf., hefur áður verið til umfjöllunar fyrir dómstólum, sbr. dóm Hæstaréttar frá 11. maí 2017 í máli nr. 587/2016. Máltilbúnaður aðila í því máli er að mörgu leyti hliðstæður máltilbúnaði aðila í þessu máli enda samkynja sakarefni og atvik máls keimlík. Að því virtu hefur dómurinn leiðbeiningargildi fyrir úrlausn þessa máls.

Í máli þessu háttar svo til að stefnandi lýsti fyrst kröfu í fyrrgreint þrotabú, aðal skuldara samkvæmt fyrri lánsamningnum, með kröfulýsingu 28. júlí 2008, samtals að fjárhæð 93.210.868 krónur, sem send var innan kröfulýsingarfrests. Í niðurlagi kröfulýsingarinnar var tekið fram að hún myndi taka breytingum vegna skuld breytinga sjálfskuldarábyrgðaraðila. Þá var kröfulýsingin lækkuð 15. september sama ár, að liðnum kröfulýsingarfresti, niður í 21.339.723 krónur, án samráðs við

stefnda og var ástæðan fyrir lækkuninni sú að flestir ábyrgðaraðilar höfðu gert upp ábyrgðir sínar, þar með talið stefndi með síðara láninu sem hér er til umfjöllunar. Með þessu fékk stefnandi lægri úthlutun úr þrotabúinu sem nam 12.849.727 krónum. Þá liggur fyrir að stefndi lýsti ekki kröfu í umrætt þrotabú. Hið sama á við um aðra ábyrgðarmenn sem gerðu upp ábyrgðir sínar. Stefndi reisir dómkröfur sínar á því að með þessu hafi stefnandi ekki lýst ýtrustu kröfum og þar með ekki gætt hagsmuna sinna til fulls og fallið frá rétti til greiðslu af óveðsettum eignum úr þrotabúinu. Þá hafi þetta verið gert án samráðs við stefnda og leitt til tjóns fyrir hann og aðra sjálfskuldarábyrgðaraðila enda hafi stefnandi gengið að ábyrgðar aðilunum áður en ljóst var hversu mikið fengist upp í lánið frá þrotabúinu. Með þessu hafi verið farið gegn 103. gr. laga nr. 21/1991. Háttsemi stefnanda hafi að þessu leyti þýðingu við mat á ábyrgð hans og hvort víkja eigi til hliðar og ógilda fjárskuldbindingu hans samkvæmt síðari lánsamningnum á grundvelli 36. gr. laga nr. 7/1936.

Stefnandi mótmælir framangreindum vörnum stefnda og tekur fram að 103. gr. laga nr. 21/1991 taki aðeins til óskiptrar ábyrgðar en ekki til hlutfallslegrar ábyrgðar. Stefnandi bendir einnig á að stefnda hefði verið unnt að beina kröfu að þrotabúinu jafnvel þótt kröfulýsingarfrestur væri liðinn. Það hafi hann hins vegar ekki gert og stefnandi geti ekki borið ábyrgð á því og hann ekki haft leiðbeiningarskyldu í því sambandi. Síðari lánsamningurinn hafi verið gerður þegar um mánuður var liðinn frá því þrotabúið var tekið til skipta með úrskurði 28. maí 2008. Kröfulýsingarfrestur hafi verið til 18. ágúst 2008. Þegar stefnandi hafi fengið fyrirmæli frá stefnda 25. júní sama ár um greiðslu inn á fyrra lánið þann 6. ágúst sama ár út af ábyrgðinni, hafi kröfulýsingarfresturinn ekki verið liðinn. Þetta hafi níttján aðrir ábyrgðaraðilar gert með sama hætti og sumir tekið ný lán eins og stefndi en aðrir greitt með peningum á tímabili frá júní til september 2008. Enginn þeirra sem staðið hafi við ábyrgðir sínar hafi hins vegar lýst kröfum í þrotabúið. Þá hafi skiptalok í búinu verið 20. september 2013 en fyrri úthlutun úr því hafi verið í mars sama ár. Að þessu virtu hafi liðið um fimm ár frá greiðslu stefnda þar til byrjað var að úthluta úr búinu. Stefnandi bendir á að hann hafi ekki verið eini kröfuhafi þrotabúsins og því sé ljóst að bankinn hafi ekki getað staðið á því að fá úthlutað miðað við upphaflega kröfulýsingu þar sem ábyrgðarmennirnir lýstu ekki kröfum í búinu. Ef það hefði gerst þá hefði það bitnað á öðrum kröfuhöfum sem lýstu kröfum í búinu. Þá komi hvergi fram í lögum að stefnanda, sem kröfuhafa, hafi verið óheimilt að lækka kröfuna í þrotabúið en sú ráðstöfun hafi verið eðlileg og samrýmst 104. gr. laga nr. 21/1991.

Það liggur í eðli sjálfskuldarábyrgðar að ábyrgðarmaður tekur að sér skuld aðal skuldara eins og hann hefði sjálfur stofnað hana. Að því virtu verður hann almennt

sjálfur að gæta að því að hann bíði ekki tjón við sjálfskuldarábyrgðina eins og hverju öðru er hann kann að ráðast í. Kröfuhafi hefur almennt ekki skyldu til að gæta hagsmuna sjálfskuldarábyrgðarmanns í þessu tilliti. Annað mál er það að samkvæmt meginreglum kröfuréttar getur kröfuhafi ekki með því að gæta ekki að rétti sínum aukið skuldbindingu ábyrgðarmanns. Í máli þessu háttar svo til að ábyrgð stefnda vegna skuldar þrotabúsins var hlutfallsleg en ekki óskipt. Ákvæði 103. gr. laga nr. 21/1991 taka samkvæmt orðanna hljóðan aðeins til óskiptrar ábyrgðar. Sambærilegum ákvæðum er ekki til að dreifa í þeim lögum sem taka til hlutfallslegrar ábyrgðar í þessu tilliti. Markmið og tilgangur ákvæðanna er að standa vörð um hagsmuni kröfuhafa og ábyrgðarmanna. Við skýringu á 103. gr. laga nr. 21/1991 verður að líta til þess tilgangs lagagreinarinnar, að tryggja að úthlutun vegna tiltekinnar kröfu fari ekki umfram þá hlutdeild sem í hennar hlut skal koma miðað við heildarfjárhæð kröfunnar en þessi verkan greinarinnar tryggir rétt annarra kröfuhafa. Þá ber einnig að leggja til grundvallar þá reglu lagagreinarinnar að kröfuhafa er rétt að lýsa heildarfjárhæð kröfu í þrotabú skuldara, þótt hún hafi að einhverju leyti fengist greidd frá ábyrgðarmönnum, eða líkur standi til þess að greiðsla muni berast frá þeim. Síðar, eða við lok skipta, skal svo koma til lokauppgjörs ef hallar á einhvern í þeim lögskiptum, sbr. 104. gr. sömu laga. Ekki verður séð að skilsmunur óskiptrar og hlutfallslegrar sjálfskuldar ábyrgðar hafi þýðingu í þessu sambandi þegar svo háttar til sem í þessu máli að þrotamaður er einn skuldari og ber ábyrgð á skuldinni allri. Að þessu virtu þykir rétt að beita ákvæðum 103. gr. laga nr. 21/1991 um hlutfallslega sjálfskuldarábyrgð í framangreindu tilliti eins og um væri að ræða óskipta sjálfskuldarábyrgð. Fyrir liggur að stefnandi lýsti upphaflega kröfu í þrotabúið 28. júlí 2008 en lækkaði kröfu lýsingu sína í það 15. september sama ár, eftir að hann fékk greitt frá stefnda, sem leiddi til þess að hann fékk lægri úthlutun við skiptalok sem nam 12.849.727 krón um. Fjárhæðin er óumdeild milli aðila og er hún hærri en stefnufjárhæð í þessu máli. Með þessu gerði stefnandi ekki ýtrustu kröfur á hendur þrotabúinu til að tak marka tjón sitt vegna vanefnda þrotabúsins sem aðalskuldara á greiðslu skuldar innar. Lækkunin á kröfulýsingunni var andstæð því sem til var ætlast samkvæmt 103. gr. laga nr. 21/1991 og hún var gerð án samráðs við stefnda. Stefnandi gætti því ekki að rétti sínum í samræmi við lög við skipti á þrotabúinu og til tjóns fyrir stefnda. Að virtum þessum atvikum verður að telja að stefnandi hafi í raun ekki sýnt fram á að hann eigi lögvarða kröfu á hendur stefnda og verður því fallist á með stefnda að rétt sé að víkja síðari lánessamningnum til hliðar á grundvelli 1. mgr. 36. gr. laga nr. 7/1936.

Þessu til viðbótar liggur fyrir að undir rekstri máls þessa, eftir að varnir stefnda komu fram um að krafan á hendur honum væri uppgreidd, voru lögð fram gögn af

hálfu stefnanda, útreikningar og fylgiskjöl, þar sem leitast var við að sýna fram á hið gagnstæða. Stefndi gerði athugasemdir við þau gögn og lagði meðal annars fram þrjár kvittanir, dagsettar 30. júní 2008, vegna innborgana sem hann taldi að ekki hefði verið tekið tillit til, samtals að fjárhæð 14.093.472 krónur, vegna fyrra lánsins. Sú fjárhæð er hærri en stefnufjárhæð í máli þessu. Þegar að því virtu væri ljóst að lánið, sem stefndi var í ábyrgð fyrir, væri uppgreitt. Stefnandi brást við þessu með því að leggja fram þrjár bakfærslukvittanir vegna sama láns með sömu fjárhæð, auk þess sem hann lagði fram yfirlýsingu frá innheimtustýringu stefnanda, dagsetta 21. september 2018, ásamt tveimur yfirlitum auðkenndum nr. I og II með fylgiskjöllum. Í yfirlýsingunni greinir meðal annars að ekki hafi varðveist í kerfum stefnanda skýringar á bakfærslunum að öðru leyti en því að greiðslur sem fóru inn á lánið 30. júní 2008 hafi ekki átt að fara inn á það. Til að bakfæra greiðslurnar hafi þurft að bakfæra allar aðrar greiðslur frá þeim tíma til 1. september 2008 og setja þær svo aftur inn á lánið. Stefndi byggði á því við aðalmeðferð að stefnandi hefði með hliðsjón af framangreindum gögnum ekki sýnt fram á það að krafan á hendur honum væri lögvarin og ekki þegar greidd. Þá tók stefnandi efnislega afstöðu til varna stefnda á þessum grundvelli og vísaði til fyrrgreindra gagna og fylgiskjala og gerði nánar grein fyrir þeim. Að þessu virtu komast fyrrgreindar málsástæður að í málinu. Vitnið Einar Pétursson, starfsmaður stefnanda, kom ekki að gerð fyrrgreindrar yfirlýsingar innheimtustýringar og gat ekki borið um hvaða forsendur lágu henni til grundvallar. Þá leiddi stefnandi ekki önnur vitni til að skýra bakfærslurnar eða efni yfirlýsingarinnar og gögn sem henni fylgdu. Bakfærslukvittanirnar eru dagsettar 16. og 18. maí 2018, sem er eftir að mál þetta var höfðað og stuttu áður en skjölin voru lögð fram. Skjölin bera því ekki með sér að vera samþingöggn um bakfærslur sem hefði verið eðlilegt í almennu tilliti í máli af þessum toga. Bakfærslukvittanirnar eru gefnar út af stefnanda en ekki forvera hans, Landsbanka Íslands hf. Nöfn starfsmanna koma ekki fram á bakfærslukvittunum gagnstætt því sem almennt á við um greiðslukvittanir sem liggja fyrir í málinu. Þá er ósamræmi í greiðsluauðkennum samkvæmt yfirliti nr. I um innborganir á lánið og yfirliti nr. II um bakfærslur, sbr. fyrrgreinda yfirlýsingu innheimtustýringar. Að mati dómsins eru fyrrgreind sóknargögn svo ófullkomin að ekki fæst samrýmst því sem ætlast má til um gæði og áreiðanleika gagna sem stafa frá fjármálastofnun til framlagningar í þágu meðferðar máls fyrir dómi og ætlað er að sýna fram á lögvarða kröfu á hendur skuldara. Af þessu leiðir að stefnandi hefur ekki fært fram viðhlítandi sönnur fyrir því að krafa hans á hendur stefnda sé ekki þegar greidd.

Að öllu framangreindu virtu verður stefndi sýknaður af kröfum stefnanda.

Með vísan til 129. og 130. gr. laga nr. 91/1991 verður stefnanda gert að greiða stefnda málskostnað sem ræðst af málskostnaðaryfirliti stefnda, 1.013.173 krónur,

að teknu tilliti til virðisaukaskatts.

Af hálfu stefnanda flutti mál þetta Ásgeir Jónsson lögmaður. Af hálfu stefnda flutti málið Björn Þorri Viktorsson lögmaður.

Daði Kristjánsson, héraðsdómari og dómsformaður, kveður upp dóm þennan ásamt meðdómsmönnum Ástráði Haraldssyni héraðsdómara og Sigurbirni Einars syni viðskiptafræðingi.

D Ó M S O R Ð:

Stefndi, Einar Dagbjartsson, er sýkn af kröfum stefnanda, Landsbankans hf.
Stefnandi greiði stefnda 1.013.173 krónur í málskostnað.

Daði Kristjánsson
Ástráður Haraldsson
Sigurbjörn Einarsson